www.turkishstudies.net/turkishstudies

Turkish Studies

eISSN: 1308-2140

INTERNATIONAL BALKAN UNIVERSITY
Sponsored by IBU

Research Article / Araştırma Makalesi

Malatya / Battalgazi'nin Saray Mahallesi'nde Bulunan Evlerin Cephe Özellikleri*

Facade Features of the Houses in the Saray District of Malatya / Battalgazi

Sahure Yariş**

Abstract: Ancient Malatya (Battalgazi) was first established in Aslantepe Mound under the name of Meldia (Orchard) during the Hittite period. The city, which was established on the silk road, has hosted many civilizations and cultures throughout history as it is at a strategic point in terms of trade. Finally, the city, which was dominated by the Ottoman Empire in 1515, remained a Turkish city. Until 1840, Ancient Malatya (Battalgazi) maintained its position as the city center. Houses that are the most beautiful examples of civil architectural works in Battalgazi, which is the center of the first examples of Turkish-Islamic works. It was renewed with the Republican period and has survived to the present day by preserving its traditional features. In the article, the facade features of six houses in Battalgazi District Saray Neighborhood of Malatya were tried to be evaluated. The facades are characteristically reflected on the street in a certain order as well as being a simple facade away from the decoration, which is the general feature of the Turkish House. These houses are; Ayten Taner-Hacer Nurten Burnaka House, Bekir Sıtkı Arpacı House, Emine Turfanda House, Mahir Aydoğan and Müşterekleri House, Müşerref Arpacı House, Hatice and Perihan Arpacı House. The houses consist of ground and first floor. On the facade of the ground floor are the windows and the entrance door to the house. The entrance doors open directly from the street to the living areas in some houses and to the garden in some houses. The windows on the facade are rectangular in shape and usually small in size. The number of windows has increased on the first floor of the house. There is a cantilever (cumba), which is characteristic in terms of the facade features of the houses. In the middle of the large houses and in the part of the facade of the small houses, the protrusions extended forward are usually made according to the width of the room and are emphasized with wooden material. There are living areas that are either made on both sides or on one side of the middle section and open with outward windows. A series of rounded arches, consisting of several nested wipers, surrounding the windows in rectangular form. Houses are usually completed using a cradle or cradle roof as a wide eaves and top cover extending forward.

Structured Abstract: The house, which has been known to exist since the age of Chipped Stone, is a living space where people's physiological, sociological and economic needs are met. Economic, social, cultural and geographical characteristics are effective in the formation of this building unit.

The Turkish House plan is generally used in houses where the regions differ with their material, technique and decoration features. However, due to regional needs, some differences in the plan are noticeable. The number of rooms increases according to the need, and indoor and outdoor areas may vary. The plan is

* Bu araştırma Dicle Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü'nce desteklenmiştir. Proje Numarası: EDB. 20. 005

** Doç. Dr., Dicle Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü.
Assoc. Dr., Dicle University, Faculty of Letters, Department of Archeology.
ORCİD 0000-0002-1789-7470
cinarsahure@gmail.com

Cite as/ Atıf: Yariş, S. (2022). Malatya / Battalgazi'nin Saray Mahallesi'nde bulunan evlerin cephe özellikleri. *Turkish Studies, 17*(5), 1163-1180. https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.62492
Received/Geliş: 18 May/Mayıs 2022
Accepted/Kabul: 20 October/Ekim 2022
Published/Yayın: 25 October/ Ekim 2022
Checked by plagiarism software
© Yazar(lar)/Author(s) | CC BY- NC 4.0

generally shaped by taking into account the principles of Islam. Houses occupy a wide place in Ottoman Architecture during and after the 19th century.

In the article, the facade features of six houses in Battalgazi District Saray Neighborhood of Malatya were tried to be evaluated. 5Battalgazi; Malatya, located at the important junction point of the Eastern Anatolia Region, is adjacent to Elazığ and Diyarbakır in the east, Kahramanmaraş in the west, Sivas and Erzincan in the north, and Adıyaman in the south.

On the facade of Battalgazi houses, iwans are seen with three sides open or closed, protruding forward in the middle. These parts, also known as mansions and summer houses, are the main elements that emphasize the facade. In this middle part of the houses, it is also seen that the large room on the upper floor is reflected on the street. Again, protrusions are made in both corners of this forwardly protruding part. These stickers, which are usually made according to the width of the room, are emphasized with wooden material. The exits made on the street facade are characteristic in terms of the facade characteristics of the houses. There are living areas that are either made on both sides or on one side of the middle section and open with outward windows. There are few windows on the ground floor of the houses. The windows are mostly opened on the upper floor. In the windows made in rectangular form, arch sequences consisting of several intertwined deletions surrounding the window were made. Crushed or cradle roof is generally used as the top cover.

The facades of traditional houses are the reflection of the history of its construction and the culture it is in to the city. These structures, where the interaction between culture and space is best observed, help to understand the socio-cultural characteristics of facade architecture and social life. They provide an opportunity to perceive the material properties as well as the carrier systems of the period they were built. Recognition of the fact that cultural elements are worth preserving is important in terms of providing an example for both the discussion of the necessary conservation measures and the formation of the current architecture.

The facades are characteristically reflected on the street in a certain order as well as being a simple facade away from the decoration, which is the general feature of the Turkish House. These houses are; Ayten Taner-Hacer Nurten Burnaka House, Bekir Sıtkı Arpacı House, Emine Turfanda House, Mahir Aydoğan and Ortakekleri House, Müşerref Arpacı House, Hatice and Perihan Arpacı House.

The houses consist of ground and first floor. On the facade of the ground floor are the windows and the entrance door to the house. The entrance doors open directly from the street to the living areas in some houses and to the garden in some houses. The windows on the facade are rectangular in shape and usually small in size.

The number of windows has increased on the first floor of the house. There is a cantilever (cumba), which is characteristic in terms of the facade features of the houses.

Exit and eaves in the facade layout of the traditional Turkish House are one of the most influential elements of facade architecture. In addition to extending and expanding the rooms from the main structure of the house, these architectural elements also offer opportunities such as spaciousness, lighting, opening to the street or street. The eaves and eaves that move the facade are also important as a balance element between the occupancy and space of the facade. The eaves that extend forward in the middle of large houses and in a part of the facade of small houses are usually made according to the width of the room and are emphasized with wooden material. There are living areas that are either made on both sides or on one side of the middle section and open with outward windows. A series of rounded arches, consisting of several nested wipers, surrounding the windows in rectangular form.

Window forms opened on living rooms and exits on the facades generally exhibit similar characteristics. On the ground floors, the rectangular form is applied and on the first floors, the round arch is applied. Houses are usually completed using a cradle or cradle roof as a wide eaves and top cover extending forward.

Three different types of materials are seen as the basic building material used on the facades in the traditional Malatya house. These are stone, wood and adobe. When we look at the Anatolian Turkish House architecture in general, ornamentation outside is rarely seen. Vanity and decoration reflecting economic wealth have been avoided. No decoration was applied on the facades in Battalgazi houses, which are the subject of the study.

Keywords: History of Art, Malatya, Battalgazi, house, facade, ornament

Öz: Yontma Taş çağından itibaren varlığı bilinen ev; insanların fizyolojik, sosyolojik ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı bir yaşam alanıdır. Bu yapı biriminin oluşmasında ekonomik, toplumsal, kültürel ve coğrafi özelliklerin etkilidir. Bölgelerin malzeme, teknik, süsleme özellikleriyle farklılaştığı evlerde genellikle Türk Evi planı kullanılır. Fakat bölgesel ihtiyaçlardan dolayı planda bazı farklılıklar göze çarpar. İhtiyaca göre oda sayısı artar, açık ve kapalı alanlar değişebilir. Plan, genellikle İslam dininin esasları dikkate alınarak şekillenir. Evler, 19. yüzyıl ve sonrasında Osmanlı Mimarisinde geniş yer tutar. Eski Malatya (Battalgazi) bu evlerin, Cumhuriyet döneminde yeniden şekillendiği bir merkezdir. Doğu Anadolu Bölgesi'nin önemli kavşak noktalarından biri olan Malatya, ilk olarak Hititler döneminde Meldia (Meyve bahçesi) ismiyle Aslantepe Höyüğünde kurulmuştur. İpek yolu üzerinde kurulan şehir, ticaret açısından önemli stratejik bir noktada olduğu için tarih boyunca birçok medeniyete, kültüre ev sahipliği yapmıştır. Son olarak 1515 yılında Osmanlı Devleti hâkimiyetine geçen şehir, bir Türk şehri kalmaya devam etmiştir. 1840 yılına kadar Eski Malatya (Battalgazi), şehir merkezi konumunu korumuştur. Türk-İslam eserlerinin ilk örneklerinin merkezi olan Battalgazi'de sivil mimari eserlerin en güzel örnekleri olan evler. Cumhuriyet dönemiyle birlikte yenilenmiş ve geleneksel özelliklerini koruyarak günümüze kadar gelebilmiştir. Makalede Malatya'nın Battalgazi İlçesi Saray Mahallesi'nde bulunan altı evin cephe özellikleri değerlendirilmeye çalışılmıştır. Cepheler; Türk Evinin genel özelliği olan süslemeden uzak, sade cephe olmasının yanı sıra karakteristik olarak belirli bir düzen içerisinde sokağa yansımıştır. Bu evler; Ayten Taner – Hacer Nurten Burnaka Evi, Bekir Sıtkı Arpacı Evi, Emine Turfanda Evi, Mahir Aydoğan ve Müşterekleri Evi, Müşerref Arpacı Evi, Hatice ve Perihan Arpacı Evi. Evler zemin ve birinci kattan oluşmaktadır. Zemin kattın cephesinde pencereler ve eve giriş kapısı yer alır. Giriş kapıları bazı evlerde sokaktan doğrudan yaşam alanlarına açılırken bazı evlerde bahçeye açılmaktadır. Cephedeki pencereler, dikdörtgen formlu ve genellikle küçük boyuttadır. Evin birinci katında pencere sayısı artmıştır. Evlerin cephe özellikleri bakımından karakteristik olan çıkma (cumba) yer alır. Büyük olan evlerin orta kısmında, küçük olan evlerin ise cephenin bir bölümünde ileri doğru uzatılan çıkmalar, genellikle odanın genişliğine göre yapılır ve ahşap malzeme ile vurgulanır. Orta bölümün ya her iki yanında ya da bir tarafında yapılmış, dışa pencerelerle açılan yaşam alanları yer alır. Dikdörtgen formdaki pencereleri çevreleyen, iç içe birkaç silmeden oluşmuş yuvarlak kemer dizileri yer alır. Evler, ileri doğru uzayan geniş saçak ve üst örtü olarak genellikle kırma veya beşik çatı kullanılarak tamamlanmıştır.

Anahtar Kelime: Sanat Tarihi, Malatya, Battalgazi, ev, cephe, süsleme

Giriş

İnsanın fizyolojik, sosyolojik ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı ev; Yontma Taş Çağından itibaren sürekli gelişen yapı gruplarından biridir. Barınmaya yönelik inşa edilen bu yapı grubunun plan, malzeme, teknik, süsleme gibi mimari özelliklerinin oluşmasında ekonomik, toplumsal, kültürel ve coğrafi yapısı gibi etmenler önemli bir rol oynar. Bu etmenlerin bölgelerdeki farklılığı, ev tipolojisinin çeşitli olmasına neden olmuştur. İnşa edildiği döneme ve bölgeye göre ayırt edici özellikler taşıyan evler, 19. yüzyıl ve sonrasında Osmanlı Mimarisinde geniş yer tutmuştur (Kuban, 1996, s. 1; Karpuz, 1997, s. 3; Kuban, 2004, s. 171; Akın, 2015, s. 121).

Türkler 'in gelenekleri ve yerleştikleri coğrafyanın özelliklerine göre "Türk Evi" olarak adlandırılan mimari yapı ortaya çıkmıştır. İnsani boyutlarda, sade ve işlevsel olan bu mimari yapı, Anadolu'nun farklı bölgelerinde farklı yapı malzemelerinin kullanılarak inşa edilmesine rağmen, plan ve iç düzeninde İslam dinin esasları dikkate alınmıştır (Kuban, 1975, ss. 192-211; Akın, 1995, ss. 507-512; Cansever, 1999, ss. 440-449; Karpuz, 1999, ss. 450-456).

Türk evinin plan tipleri konusunda, S. Hakkı ELDEM'in ve Doğan KUBAN'ın yaptığı çalışmalarla hareket edilir. S. Hakkı ELDEM, Anadolu evlerini sofasız, dış sofalı, iç sofalı ve orta sofalı olarak dört gruba ayırmaktadır. Bu sofaların yanı sıra planlarda önemli olan oda, eyvan ve sofa sayıları olduğunu vurgulamaktadır. Doğan KUBAN ise Anadolu evlerinin Türk örf, adet, gelenek gibi yaşam biçimlerine bağlı olduğunu anlatır. Türk evinin dönemsel olarak farklılıklarını

vurgulamaktadır. S. Hakkı ELDEM'inde "Türk Evi" çalışmasında değindiği gibi birinci dönem 16. ve 17. yüzyılları kapsayan Batı ve Kuzeybatı Anadolu; ikinci dönem 17. ve 18. yüzyılları kapsayan İstanbul ve Marmara Bölgesi'ndeki örnekler; üçüncü ve son dönem ise Avrupalılaşmış kentsel konut biçiminin geleneksel ev plan şeklini tamamen sildiği dönem olarak ifade etmektedir (Kuban, 1984, s. 16; Kuban, 1996, ss. 195-227; Kuban, 2020, s. 59).

Battalgazi; Doğu Anadolu Bölgesi'nin önemli kavşak noktasında yer alan Malatya; doğuda Elâzığ ve Diyarbakır, batıda Kahramanmaraş, kuzeyde Sivas ve Erzincan, güneyde ise Adıyaman illeri ile komşudur.

Malatya, Yazıhan'daki Ansır (Buzluk) ve merkezde yer alan İnderesi mevkiinde bulunan mağaralardan dolayı tarihi yerleşimin Paleolitik çağdan beri varlığını koruduğu bilinmektedir. Kent ilk olarak Hititler tarafından Meldia (Meyve bahçesi) ismiyle Aslantepe Höyüğünde kurulmuştur. Sırasıyla Medler ve Pers egemenliği altında kalan şehir, M.S. 2. yüzyılda Romalılar tarafından alınmıştır. Romalılar şehrin merkezini Eski Malatya'ya (Battalgazi'ye) taşımıştır. İpekyolu üzerinde kurulmuş olan kent, coğrafi özelliklerinden dolayı ticaretin yoğun olarak yaşandığı bir bölgededir. Bu özelliğinden birçok devlet ve medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Romalılar, Bizanslılar, Emeviler, Abbasiler, Selçuklular, Beylikler ve son olarak da 1515 yılında Osmanlı Devleti'nin egemenliğine geçen Malatya, bir Türk şehri kalmaya devam etmiştir (Göğebakan, 2003, ss. 468-471; Eskici, 2013, ss. 19-25; Kazancı, 2014, ss. 8-31).

Eski Malatya (Battalgazi), 1840 yılına kadar şehrin merkezi konumunda kalmıştır. Türk İslam dönemi eserlerinin ilk örnekleri bu merkezde inşa edilmiştir (Aytaç, 2003, s. 474). Kale, han, hamam, zaviye, medrese, cami, tekke, imaret, türbe gibi birçok yapıyı bünyesinde bulundurmasının yanı sıra birçok sivil mimari eserde bu yapılara eşlik etmiştir. Evler bu sivil mimari eserlerin en güzel örneklerindendir.

Battalgazi ilçesi; Malatya il sınırları içerisinde, Güneydoğu Toroslara ait Beydağı yüksek kütlesinin kuzeyindeki hafif eğimli Malatya Ovası'nın kuzeyinde yer alır. İlçenin kuzeyinde Karakaya Baraj Gölü, doğusunda Kale ilçesi, batı ve güneyde ise Malatya merkez sınırları ile çevrilidir (Arslan, 2006, ss. 1-10) (Harita 1).

Harita 1: Malatya İl Haritası (cografyaharita.com)

Cumhuriyet döneminde bugünkü Battalgazi, Eski Malatya adı ile 1928 yılında belediye, 1932 yılında nahiye ve son olarak da 1987 yılında "Battalgazi" ismini alarak ilçe olmuştur. Cumhuriyet dönemiyle birlikte sürekli nüfusu artan ilçenin en çok nüfusu 1960-1965 ile 1970-1975

dönemlerde olduğu görülmektedir. İlçe bugün ilçe merkezi dışında 2 belde, 12 köy ve 39 mahalleye sahiptir (Tanoğlu, 1959, s. 2; Arslan, 2006, ss. 1-10).

Geleneksel Battalgazi Evlerinin Genel Cephe Özellikleri

Eski Malatya olarak da bilinen Battalgazi ilçesinin tarih boyunca önemli bir merkez olduğu günümüze kalan tarihi dokusundan anlaşılmaktadır. Makaleye konu olan Battalgazi evlerinin üzerinde kitabe bulunmamaktadır. Şehrin kuruluş tarihinin yeni oluşu sebebiyle evlerin çoğunluğunun 1900'den sonra inşa edilmiştir (Aytaç, 2003, ss. 476-477).

Selçuklular döneminden beri varlığını sürdüren ve en eski evlerin yer aldığı Battalgazi'de genellikle 2 katlı, ahşap hatıllı, kerpiç evler yapılmıştır (Demir, 2002, ss. 23-24). Evlerin bahçelerine çift kanatlı kapılardan giriş sağlanmaktadır. Bazı evlerde ise kapı doğrudan sokağa açılmaktadır. Bu evlerde sokaktan bahçeye açılan aralık kısmı yapılmıştır. Evlerin bahçelerinde hayvanların koyulduğu "ağıl", sebze ve meyve kurutmak için "dam" adı verilen mekânlar yer alır. Zemin katta temel ihtiyaçların karşılandığı hızna (kiler), mutfak ve kış damı vardır. Kış damı, kışın ısınmak için kullanılan oda. Üst kat, genellikle yaşam odalarının bulunduğu kısımdır.

Battalgazi evlerinin cephesinde ortada ileri doğru taşırılmış, üç tarafı açık veya kapalı eyvanlar görülmektedir. Köşk oda- yazlık olarak da bilinen bu kısımlar cepheyi vurgulayan ana öğelerdir. Evlerin bu orta kısmında üst kattaki büyük odanın sokağa yansıması da görülmektedir. Yine ileri doğru taşırılan bu kısmın her iki köşesinde çıkmalar yapılır. Genellikle odanın genişliğine göre yapılmış olan bu çıkmalar, ahşap malzeme ile vurgulanır. Sokak cephesinde yapılmış çıkmalar, evlerin cephe özellikleri bakımından karakteristiktir. Orta bölümün ya her iki yanında ya da bir tarafında yapılmış, dışa pencerelerle açılan yaşam alanları yer alır. Evlerin zemin katında az sayıda pencereye yer verilir. Pencereler daha çok üst katta açılmıştır. Dikdörtgen formda yapılmış olan pencerelerde pencereyi çevreleyen iç içe birkaç silmeden oluşmuş kemer dizileri yapılmıştır. Üst örtü olarak genellikle kırma veya beşik çatı kullanılmıştır.

Battalgazi evlerinden Saray Mahallesi Sinema Caddesi'nde bulunan evlerin cephe özelliklerinin Sanat Tarihi metodolojisi içerisinde anlatıldığı bu çalışmada, Saray Mahallesi'ndeki altı evin cephesi incelenmiş ve tanıtılmıştır. Bu evler, Cumhuriyet döneminde yapılmasına rağmen geleneksel mimari ve süsleme özelliklerini taşımaktadır. Bu özelliklere sahip Saray mahallesi'nde yalnızca altı örnek vardır (Şekil 1). Bu evler; Ayten Taner – Hacer Nurten Burnaka Evi, Bekir Sıtkı Arpacı Evi, Emine Turfanda Evi, Mahir Aydoğan ve Müşterekleri Evi, Müşerref Arpacı Evi, Hatice ve Perihan Arpacı Evi.

Şekil 1: İncelenen evlerin cadde üzerindeki konumları

Ayten Taner – Hacer Nurten Burnaka Evi[1]

Yapının tescil tarihi bilinmemektedir. Fakat aynı mahalle ve cadde üzrinde inşa edilmiş evlerin tescil tarihleri göz önüne alınırsa bu evin, 13.01.1978 yılında A-904 numara[2] ile tescil edildiği söylenebilir. 1935-1940 yılları arasında inşa edilmiş olan ev, 127 m^2 alan üzerine yapılmış[3] iki katlı bir plana sahiptir. Sokağa açılan çift kapılı ahşap girişten sonra bahçeye giriş sağlanır. Yapının zemin katında ortada bir hol ve holün sağ tarafına yerleştirilmiş bir oda yer alır. Üst kata, bahçeden yer alan basit ahşap merdivenle çıkılır. Üst katta kare bir salon ve salona açılan üç oda yapılmıştır. Salonun bahçeye bakan cephesinde yine ahşap malzemeli bir balkona yer verilmiştir (Fotoğraf 1).

Fotoğraf 1: Ayten Taner – Hacer Nurten Burnaka Evi (Doğu cephe)

İki katlı bir cephe düzenlemesine sahip olan evin giriş kapısı, farklı tarihlerde yol ve kaldırım çalışmaları sonucu zemin seviyesinden aşağıda kalmıştır. Ahşap, çift kanatlı, düz lentolu kapı bahçeye girişi sağlamaktadır. Üzerinde süslemeye yer verilmemiştir. Kapı üzerinde bahçe duvarı devam etmektedir. Duvar düz bir ahşap silme ve silmenin üzerine yapılan yarım kırma çatı şeklinde düzenlenmiştir.

Yapının zemin katında iki dikdörtgen formunda pencere yapılmıştır. Pencereler ahşap çerçeve ile altı bölüme ayrılmıştır. Yol ve kaldırım çalışmalarından dolayı zemin seviyesine yakın olan zemin katta, herhangi bir süsleme öğesi uygulanmamıştır.

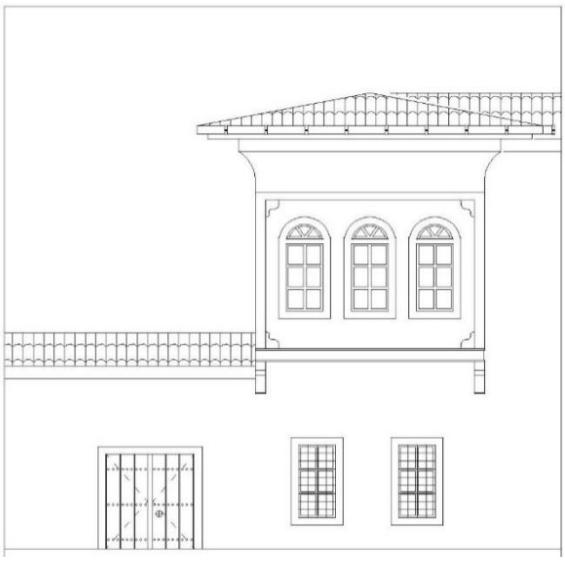
Evin zemin ve birinci katı, aşağıya doğru sarkan ahşap çıkma ile birbirinden ayrılmaktadır. Köşelerde alttan üste doğru dilimli şekilde düzenlenen çıkma, orta kısımda düz bir silme şeklinde tamamlanmıştır. Bu kısmın üzerinde birinci katın sokağa yansıyan odanın bir bölümü yer almaktadır. Ön cephede üç adet, yuvarlak kemerli pencere vardır. Ahşap çerçeve ile altı bölüme ayrılan pencerenin yuvarlak kemer kısmı yine bir ahşap silme ile ayrılmıştır. Bu kısımda ahşap malzemeyle kemerli bölümler oluşturulmuştur. Cepheyi köşelerde ahşaptan yapılmış silmeler sınırlamaktadır. Bu silmeler köşeli olarak düzenlenmiş ve yan kısımlarında birer parçası şeklinde yapılmışlardır. Silmeler üç bölüme ayrılır. Ahşap çıkmaya oturan altlık, gövde ve başlık. Altlık, altta dikdörtgen bir zemin, zeminin üst kısmında dışa doğru genişleyen bir bölüm, bu bölümün üst kısmında ise dışa küçük bir

[1] Battalgazi İlçesi, Saray Mahallesi, Sinema Caddesi, No:58, 12 Ada-29 Parsel
[2] Malatya Kültür Envanteri, T.C. Malatya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Haz. Komisyon tarafından hazırlanmıştır. Malatya, 2014, s. 89.
[3] Malatya Kültür Envanteri, T.C. Malatya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Haz. Komisyon tarafından hazırlanmıştır. Malatya, 2014, s. 88.

çıkma yaptıktan sonra içe doğru daralıp uzayan bir kısımdan oluşmaktadır. Uzayan bu kısım dışa doğru genişleyen bir silme ve üzerinde yine daralan bir silmeden sonra gövdeye geçiş sağlanmaktadır. Gövde, birinci katın dışa yansıyan kısmında boydan boya devam etmektedir. Düz, dikdörtgen ve süslemesizdir. Başlık bölümü, altlık bölümünün tekrarı şeklinde yapılmıştır. Gövde kısmında daralan küçük silme, silmenin altında dışa yansıyan daha geniş silme, daha sonra içe doğru daralma yapılmış. Bu kısım, dışa doğru geniş bir kısma oturtulmuş, iç kısmı daralma yapılarak son olarak da dikdörtgen bir zeminle tamamlanmıştır. Cephe alt kısımda olduğu gibi düz bir ahşap silme ile çerçeve içine alınmıştır.

Birinci katın yan kısımlarında çıkmanın dışa yansıması birer dikdörtgen çerçeveli pencere ile sağlanmıştır. Ahşap malzemeyle altı bölüme ayrılan pencerelerin duvar kenarlarında, üst ve alt kısımlarda cepheyi sınırlayan ahşap bölümlerin bu alanda da devam ettiği izlenimi vermek için yarım altlık ve yarım başlık kısımları işlenmiştir.

Cephenin üst kısmı, pencerelerden sonra düz bir duvar, duvardan sonra ise dışa yansıyan saçak bölümü ile sonlandırılmıştır (Çizim 1).

Çizim 1: Ayten Taner – Hacer Nurten Burnaka Evi cephe çizimi (Doğu cephe)

Bekir Sıtkı Arpacı Evi[4]

Yapı, 13.01.1978 yılında A-904 numara ile tescil edilmiştir. Ev, 1935-1940 yılları arasında inşa edilmiş, iki katlı evlerden biridir. 240 m^2 alan üzerine oturan evin[5], iki giriş kapısı bulunmaktadır. Biri bahçeye, diğeri ise evin asıl yaşam alanına girişi sağlamaktadır (Fotoğraf 2.).

[4] Battalgazi İlçesi, Saray Mahallesi, Sinema Caddesi, No: 50-52, 12 Ada-26 Parsel

[5] Malatya Kültür Envanteri, T.C. Malatya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Haz. Komisyon tarafından hazırlanmıştır. Malatya, 2014, s. 89.

Fotoğraf 2: Bekir Sıtkı Arpacı Evi (Doğu cephe)

Evin Saray Mahallesi'ne bakan ön cephesinde yer alan giriş kapısı; ahşap, çift kanatlı, düz lentolu bir giriştir. Kapıdan girdikten sonra ortada uzun bir hol ve holün her iki yanında, cepheye ikişer pencereleri ile açılan birer oda yer alır. Holün sonunda, girişin hemen karşısında üst kata çıkış sağlayan ahşap bir merdiven yer alır. Merdivenle çıktıktan sonra ortada hol ve holün her iki yanında odalar yapılmıştır. Holün sonunda cepheye açılan, ortada bir kapı ve kapının her iki yanında birer pencerenin bulunduğu, ahşap korkuluklu balkon vardır. Balkonun her iki yanında odaların ileri doğru taşırılmış, cepheye çıkma şeklinde yansıyan bölümler yapılmıştır.

Yapının zemininde subasma seviyesine bir sıra kesme taş döşenmiştir. Cephe, zemin kat ve birinci kat olarak iki bölümdür. Katlar kendi içerisinde üç kısımdan oluşmaktadır. Orta ve ortanın her iki yanına simetrik olarak yapılmış, yaşam alanlarıdır. Zemin katın orta bölümünde ahşap, dikdörtgen formlu, düz lentolu, çift kapı kanatlı bir kapı yer alır. Kapının üst kısmında dört yapraklı yonca formunda pencereye yer verilmiştir. Pencere içerisinde metal malzemeden yapılmış, geometrik süslemeli korkuluk vardır. Bu bölümün üst kısmında her iki kenarda birer adet ahşap kiriş yapılmıştır. Birinci katın balkonunu taşıyan bu ahşap kirişler alttan üst kısma doğru dilimli bir forma sahiptirler. Zemin kat girişinin her iki yanında ikişer adet pencereye yer verilmiştir. Pencereler, iç içe yapılmış iki yuvarlak kemer içerisine, dikdörtgen formdadır. Ahşap çerçeve içine alınmış olan pencereler, metal malzemeli korkulukla kapatılmıştır. Pencereleri çevreleyen yuvarlak kemerlerin duvar yüzeyinde yuvarlak kemer formunda, dilimlere ayrılarak işlenmiş bir kemer daha yapılarak duvar yüzeyi hareketlendirilmiştir. İki pencerenin üst kısmında, birinci kat çıkmasını taşıyan birer ahşap kiriş yer alır. Pencerelerdeki bu ayrıntı zemin katta her iki yönde yapılmış dört pencerede de tekrar edilmiştir.

Evin zemin ve birinci katı, ahşap kirişlerden sonra düz devam eden ahşap malzemeli silme ile birbirinden ayrılmaktadır. Birinci kat; ortada balkon, balkonun her iki yanında dışa doğru yansıyan çıkmalar yer alır. Balkon, zemin kat girişinin üst kısmındadır. Ortada yuvarlak kemerli balkon girişi, girişin her iki yanında ise dikdörtgen formlu birer pencere vardır. Balkon kapısı ve pencereler ahşap çerçeve ile bölümlere ayrılmıştır. Girişin yüzeyinde geometrik şekilli ahşap korkuluk yapılmıştır. Balkon cepheye yansıyan ahşap korkuluklarla tamamlanmıştır. Cephede dışa doğru yansıyan çıkmalarda ortada yuvarlak kemerli, yanlarda dikdörtgen formlu birer pencere yer verilmiştir. Ahşap çerçeveyle bölümlere ayrılmış olan pencerelerden yuvarlak kemerli pencerenin yuvarlak kemer kısmında geometrik şekilli ahşap korkuluklar yerleştirilmiştir. Pencerelerin etrafı bir kısmı ön cepheye yansıyan, bir kısmı yan bölümlerde devam eden ahşaptan yapılmış silmelerle sınırlandırılmıştır. Silmeler üç bölümlüdür. Ahşap çıkmaya oturan altlık, gövde ve başlık. Altlık, altta dikdörtgen bir zemin, zeminin üst kısmında dışa doğru genişleyen bir bölüm, bu bölümün üst kısmında ise dışa küçük bir çıkma yaptıktan sonra içe doğru daralıp uzayan bir kısımdan

oluşmaktadır. Uzayan bu kısım dışa doğru genişleyen bir silme ve üzerinde yine daralan bir silmeden sonra gövdeye geçiş sağlanmaktadır. Gövde, birinci katın dışa yansıyan kısmında boydan boya devam etmektedir. Düz, dikdörtgen ve süslemesizdir. Başlık bölümü, altlık bölümünün tekrarı şeklinde yapılmıştır. Gövde kısmında daralan küçük silme, silmenin altında dışa yansıyan daha geniş silme, daha sonra içe doğru daralma yapılmış. Bu kısım, dışa doğru geniş bir kısma oturtulmuş, iç kısmı daralma yapılarak son olarak da dikdörtgen bir zeminle tamamlanmıştır. Çıkmaların balkona bakan yan kısımlarında birer dikdörtgen formlu pencere ve ahşap silmeler devam ettirilmiştir. Yapı üst kısımda dışa doğru uzayan geniş saçak ile sonlandırılmıştır (Çizim 2).

Çizim 2: Bekir Sıtkı Arpacı Evi cephe çizimi (Doğu cephe)

Emine Turfanda Evi[6]

Ev, 13.01.1978 tarihinde A-904 numarayla tescil edilmiştir.135 m^2 alan üzerine oturan yapı, 1935-1940 yılları arasında inşa edilmiştir[7]. İki katlı inşa edilmiş olan yapıya giriş, ahşap, çift kanatlı kapıdan sağlanmaktadır. Kapıdan sonra bir hol ve zemin kat mekânları yer alır. Birinci kata çıkış, zemin katta bulunan avluda yer alır. Merdivenlerle çıktıktan sonra ortada bir avlu ve avluya açılan yaşam odaları vardır. Evin büyük odası üst katta dışa doğru çıkma olarak yansımıştır. Diğer odaların ise dışa pencereleri yansımaktadır (Fotoğraf 3.).

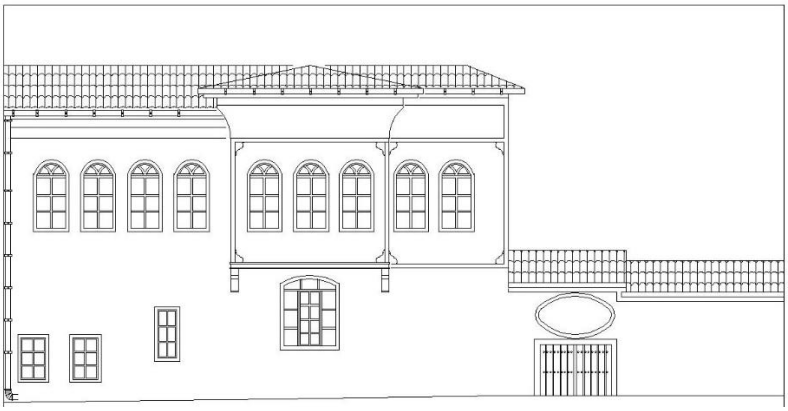
Fotoğraf 3: Emine Turfanda Evi (Doğu cephe)

[6] Battalgazi İlçesi, Saray Mahallesi, Sinema Caddesi, No: 60, 12 Ada-30 Parsel

[7] Malatya Kültür Envanteri, T.C. Malatya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Haz. Komisyon tarafından hazırlanmıştır. Malatya, 2014, s. 95.

Yapı, zemin ve birinci kattan oluşmaktadır. Zemin kat giriş kapısı ve odaların dışa yansıyan pencerelerden ibarettir. Zamanla yapılan yol ve kaldırım çalışmalarından evin giriş kapısı, zemin seviyesinin altında kalmıştır. Ahşap çift kapı kanatlı, dikdörtgen formlu, düz lentolu bir giriştir. Girişin üzerinde oval formlu bir pencere vardır. Ahşap çerçeveli pencere, geometrik süslemeli, metal korkulukla süslenmiştir. Üst kısım ahşap düz bir silme ve üzerinde kırma çatı ile tamamlanmıştır. Zemin katta ikinci kısmı, farklı boyutlarda dışa yansıyan pencereler oluşturmaktadır. Birinci pencere; birinci katın çıkması altında, dikdörtgen formlu, basık kemerlidir. Geometrik süslemeli, metal korkuluklara sahip olan pencere, ahşap çerçeve ile çevrelenmiştir. Pencerenin üst kısmında, dışa yansıyan çıkmayı taşıyan iki adet ahşap kiriş yer alır. Cephedeki ikinci pencere, dikdörtgen formlu, ahşap çerçevelidir. Yapının subasma seviyesinden yukarıda açılmıştır. Diğer iki pencere ise yine dikdörtgen formlu, ahşap çerçeveli olup, yapının subasma seviyesine daha yakın açılmışlardır. Pencerelerde geometrik süslemeli metal korkuluklar yapılmıştır.

Evin birinci katı, zemin kattan basık kemerli pencerenin üst kısmından ahşap düz bir silmeyle ayrılmaktadır. Birinci kat, ortada dışa yansıyan çıkma, çıkmanın giriş kapısına yakın bölümünde dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli iki; diğer tarafta ise yine dikdörtgen formlu yuvarlak kemerli dört pencere yer alır. Orta kısımda bulunan çıkma, ön cephede üç, yanlarda ise birer yuvarlak kemerli pencere ile dışa yansımıştır. Çıkma, köşelerde ahşap malzemeli silme ile sınırlandırılmıştır. Bu silme, altlık, gövde ve başlık şeklinde düzenlenmiştir. Altta, zemine oturan dikdörtgen altlık üzerine dışa doğru genişleyen bölüm ve son olarak da gövdeye doğru daralan kısımla tamamlanmıştır. Gövde düz dikdörtgen formda yukarıya doğru devam etmektedir. Başlık kısmı altlık kısmının tekrarı şeklinde düzenlenmiştir. Gövdeden yukarıya daralan kısım ve sonrasında dışa doğru genişleyen bölüm ve yukarıda sonlanan dikdörtgen formlu zemin yer alır. Cephenin kenarlarında bu silme devam ettirilmiştir. Yapı, üst kısımda ileri doğru yansıyan saçak ile tamamlanmıştır (Çizim 3.).

Çizim 3: Emine Turfanda Evi cephe çizimi (Doğu cephe)

Mahir Aydoğan ve Müşterekleri Evi[8]

1935-1940 yılları arasında inşa edilmiş ve 13.01.1978 yılında A-904 numara ile tescil edilen yapı, 134 m^2 alan üzerine oturmaktadır[9]. İki katlı bir düzenlemeye sahip eve ahşap, çift kanatlı, dikdörtgen formlu, düz lentolu bir kapıdan giriş sağlanır. Kapıdan sonra ortada dikdörtgen bir salon ve salona açılan yaşam odaları yer alır. Salonda bulunan merdivenle birinci kata çıkış sağlanır. Birinci katta üç oda vardır. Ortadaki oda dışa çıkma olarak yansımıştır (Fotoğraf 4.).

[8] Battalgazi İlçesi, Saray Mahallesi, Sinema Caddesi, No: 62, 12 Ada-31 Parsel

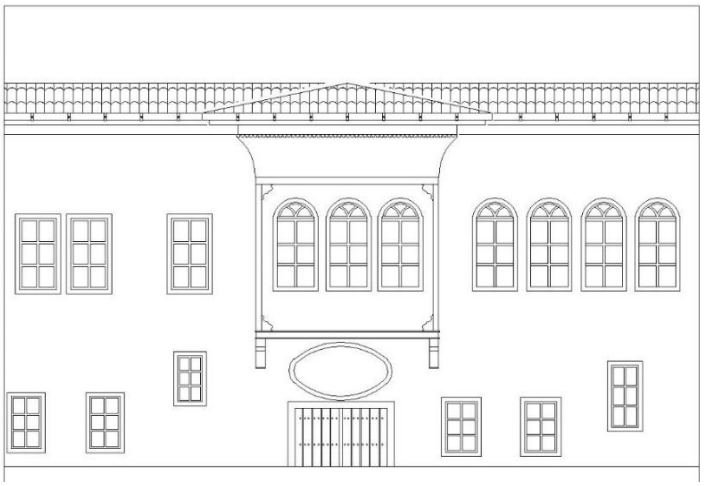
[9] Malatya Kültür Envanteri, T.C. Malatya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Haz. Komisyon tarafından hazırlanmıştır. Malatya, 2014, s. 101.

Fotoğraf 4: Mahir Aydoğan ve Müşterekleri Evi (Doğu cephe)

Yapının giriş kapısı, yol ve kaldırım çalışmaları nedeniyle zemin seviyesinden aşağıda kalmıştır. Cephenin ortasına yerleştirilmiş olan kapı, çift kapı kanatlı, ahşap ve düz lentolu olarak yapılmıştır. Kapının üst kısmında oval formda pencereye yer verilmiştir. Ahşap çerçeveli pencerenin iç kısmında geometrik süslemeli metal korkuluk vardır. Pencerenin üzerinde ise her iki yanda birer adet ahşap kiriş yer alır. Dilimli olarak yapılmış kirişler birinci katta bulunan çıkmayı taşımaktadır. Girişin sağ ve solunda kalan yan cephelerde odalar pencerelerle dışa yansımıştır. Sağ cephede, ikisi zemin seviyesine yakın, biri zemin seviyesinden biraz yukarıda üç pencere vardır. Zemin seviyesine yakın olan iki pencere aynı zamanda giriş kapısına da yakındır. Dikdörtgen formlu pencereler ahşap çerçeve ile çevrilmiştir. İç kısımları ise yine ahşap malzemeyle bölümlere ayrılmıştır. Zemin katın sol cephesinde ise dikdörtgen formlu üç pencere açılmıştır. Giriş kapısına yakın olan pencere zemin seviyesinden yukarıda yapılmışken, diğer iki pencere zemin seviyesine yakındır. Dikdörtgen formlu bu pencereler, ahşap çerçeve ile çevrilmiştir. İç kısımlarında da yine ahşap malzemeyle çerçeveler vardır.

Yapının birinci kat cephesinde ortada dışa doğru uzayan çıktı, yanlarında ise pencereler vardır. Orta kısımda üç yuvarlak kemerli, dikdörtgen formlu pencere açılmıştır. Ahşap çerçeve ile çevrilen bu pencereler köşelerde sütun altlığı, gövdesi ve başlığı şeklinde düzenlenmiş ahşap sütunceler ile sınırlandırılmıştır. Orta kısmın sağ cephesinde dört adet pencere vardır. Dikdörtgen formlu pencereler, yuvarlak kemerli olarak yapılmıştır. Sol cephede ise üç adet pencere yer alır. Pencerelerden biri, ortadaki çıkmaya yakınken diğer iki pencere cephenin köşesine doğru açılmış ve birbirlerine yakındır. Dikdörtgen formlu pencereler ahşap çerçeveli oluşlarıyla zemin kattaki pencerelerle aynı özellikleri taşımaktadırlar. Yapı en üst kısımda ileri doğru taşırılmış saçakla sonlandırılmıştır. Üst örtü olarak kırma çatı ile kapatılmıştır (Çizim 4.).

Çizim 4: Mahir Aydoğan ve Müşterekleri Evi cephe çizimi (Doğu cephe)

Müşerref Arpacı Evi[10]

Ev, 1935-1940 yılları arasında inşa edilmiş ve 13.01.1978 tarihinde A-904 numara ile tescil edilmiştir. İki katlı bir düzenlemeye sahip olan yapı, 145 m^2 alana oturmaktadır[11]. Ahşap, bir kapıdan bahçeye girilmektedir. Asıl yaşam alanlarına bahçe içinde yer alan kapıdan giriş sağlanır. Girişten sonra hem üst hem de alt kata giden merdivenler yer alır. Alt katta, iki oda ve mutfak, kiler; üst katta ise ortada kare bir salon, salona açılan iki oda vardır. Odalardan birinin uzantısı caddeye doğru uzanarak çıktı olarak dışa yansımıştır. Diğer oda ise pencerelerle dışa açılmaktadır (Fotoğraf 5.).

Fotoğraf 5: Müşerref Arpacı Evi (Malatya Kültür Envanteri) (Doğu cephe)

Yapının cephesi bahçe duvarı ve giriş, zemin ve birinci kattan meydana gelmektedir. Ahşap, dikdörtgen formda, çift kanatlı ve düz lentolu bir giriş ve girişin hemen yanında uzanan bahçe duvarı cephedeki ilk bölümdür. Duvarın üst kısmı kırma çatı ile tamamlanmıştır. Evin ana cephesi zemin ve birinci kattan oluşmaktadır. Zeminde dört adet pencere yer alır. Girişe yakın olan iki pencere, dikdörtgen formda, ahşap çerçevelidir. Bu pencerelerin üst kısmında birinci kattaki çıkmayı taşıyan iki adet dilimli kiriş vardır. Zemin cephesini oluşturan ikinci kısım yine dikdörtgen formlu, ahşap

[10] Battalgazi İlçesi, Saray Mahallesi, Sinema Caddesi, No: 56, 12 Ada-48 Parsel

[11] Malatya Kültür Envanteri, T.C. Malatya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Haz. Komisyon tarafından hazırlanmıştır. Malatya, 2014, s. 103.

çerçeveli iki penceredir. Bu iki pencere iç içe yapılmış yuvarlak kemerle çevrelenmiştir. Kemerlerde derinlik oluşturulmuştur.

Birinci kat cephesi iki bölümlüdür. Birinci bölüm, dışa yansıyan çıkmadır. Ortada üç adet yuvarlak kemerli, dikdörtgen formlu pencere ahşap çerçeve ile tamamlanmıştır. Pencerelerin iç kısmında da ahşapla bölümler yapılmıştır. Yuvarlak kemerli üst kısım diğer bölümlerden ayrılarak içerisine geometrik şekillerle süsleme yapılmıştır. Bu üç pencere köşelerde altlık, gövde ve başlık şeklinde ahşaptan yapılmış sütunceler ile tamamlanmıştır. Sütunceler alt ve üst kısımda ahşap bir silme ile tamamlanmıştır. Birinci katın ikinci bölümünü, çıkmalı birinci bölümden daha aşağı seviyede yapılmıştır. Bu bölümde iki adet dikdörtgen formlu, ahşap çerçeveli pencere yer alır. Pencereler iç içe geçmiş iki yuvarlak içerisine yapılmıştır. Yuvarlak kemerler derinlik verilerek işlenmiştir. Yapının cephesi üst kısımda ileri doğru uzayan saçakla tamamlanmıştır. Evin üst örtüsü beşik çatı ile örtülmüştür (Çizim 5.).

Çizim 5: Mahir Aydoğan ve Müşterekleri Evi cephe çizimi (Doğu cephe)

Hatice ve Perihan Arpacı Evi[12]

181 m^2 alana oturan yapı, 1961-1962 yıllarında inşa edilmiştir ve 13.01.1978 yılında A-904 numara ile tescil edilmiştir[13]. İki katlı bir plana sahip olan eve ahşap bir kapıyla girilmektedir. İki ev olarak kullanılan yapının zemin katında ortada bir salon ve salona müştemilat ve üç oda açılmaktadır. Salondaki ahşap merdivenle birinci kata çıkılır. Birinci katta, dört oda vardır. Odalardan cepheye bakan iki odanın biri çıkma olarak, diğer oda iki pencereyle dışa yansımıştır (Fotoğraf 6.).

[12] Battalgazi İlçesi, Saray Mahallesi, Sinema Caddesi, No: 54, 12 Ada-27 Parsel

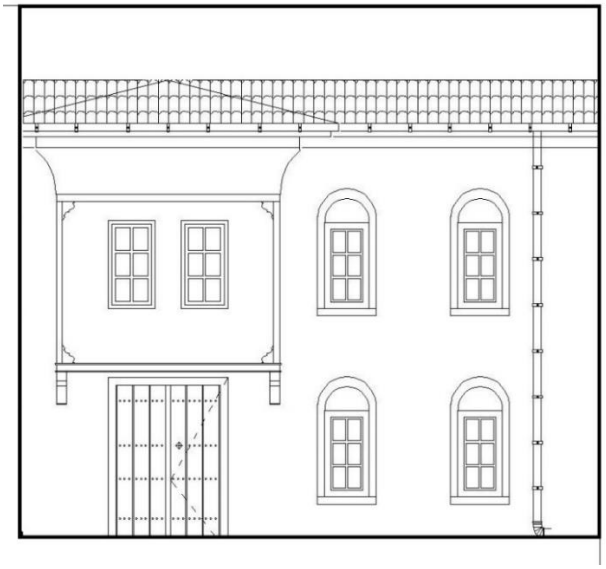
[13] Malatya Kültür Envanteri, T.C. Malatya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Haz. Komisyon tarafından hazırlanmıştır. Malatya, 2014, s. 97.

Fotoğraf 6: Hatice ve Perihan Arpacı Evi (Malatya Kültür Envanteri) (Doğu cephe)

Yol ve kaldırım çalışmalarından dolayı zemin seviyesinden aşağıda kalmış olan giriş kapısı ahşap malzemeden çift kanatlı ve düz lentolu olarak yapılmıştır. Kapının üst kısmında her iki tarafta birer adet kirişe yer verilmiştir. Birinci kattaki çıkmayı taşıyan bu kirişler, dilimli düzenlenmiştir. Zemin kat cephesinin ikinci bölümünü kapının yanındaki iki pencere oluşturmaktadır. Dikdörtgen formda, ahşap çerçeveli pencereleri, iç içe geçmiş iki yuvarlak kemer kuşatmıştır. Kemerler kademeli olarak düzenlenmiştir.

Evin birinci katıda cepheye iki bölümlü olarak yansımıştır. Birinci bölüm, girişin üzerinde yer alan çıkmadır. Üzerinde ahşap çerçeveli, dikdörtgen formlu iki pencere açılmıştır. Bu pencereler köşelerden ahşap malzemeli altlık, gövde ve başlık şeklinde düzenlenen ve köşe yaparak yan taraflara doğruda devam eden sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Çıkma üstten ve alttan ahşap düz silmelerle tamamlanmıştır. Birinci katın ikinci bölümü ahşap çerçeveli, dikdörtgen formlu iki pencereden oluşmaktadır. Pencereler iç içe yapılmış, derinlik verilmiş iki yuvarlak kemerle çevrelenmiştir. Yapının üst kısmı cepheye ileri doğru uzayan geniş saçakla bitirilmiş ve üst örtü olarak da beşik çatıyla kapatılmıştır (Çizim 6.).

Çizim 6: Hatice Arpacı ve Perihan Arpacı Evi cephe çizimi (Doğu cephe)

Değerlendirme

Geleneksel evlerin cepheleri, yapıldığı tarihin ve içinde bulunduğu kültürün şehre yansımasıdır. Kültür- mekân etkileşiminin en iyi gözlemlendiği bu yapılar, cephe mimarisinin sosyo-kültürel özelliklerinin, toplumsal yaşantının anlaşılmasında yardımcı olurlar. İnşa edildikleri dönemin taşıyıcı sistemlerinin yanı sıra malzeme özelliklerinde algılanmasında imkân sunarlar. Kültür unsurlarının korumaya değer nitelikte olmalarının farkına varılması hem gereken koruma önlemlerinin tartışılmasına hem de güncel mimarinin oluşmasına örnek teşkil etmesi bakımından önem arz eder (Perker, 2012, ss. 2-3).

Eski Malatya'ya (Battalgazi) yeni bir çehre kazandıran çalışmada yer alan evler, Cumhuriyet döneminin en güzel örneklerinden biridir. Anadolu'nun birçok yöresinde olduğu gibi sokağa bakan cepheleri dikkat çekmektedir. Boşluk ve dolulukların dengeli bir şekilde kullanıldığı bu evler, hem mimari yapıları hem de cephe özellikleri ile Türk evi ölçeğini yansıtan, sadelik ilk göze çarpan özelliklerdendir. Cephelerdeki sadeliği Anadolu'nun farklı yörelerinde görmek mümkündür. Sivas (Kılcı ve Urak, 2021, s. 380), Çankırı (Demirbağ, 2018, ss. 269-287), Kayseri (Tali, 2005, s. 62), Bitlis (Sayan ve Öztürk, 2001, s. 36), Elazığ (Yünkül, 2008, ss. 249-250) gibi geleneksel evlerin yaşatıldığı şehirler bunlardan birkaçıdır.

Giriş Kapıları

Cephelerdeki girişler, evlerin her zaman vurgulanan bölümleridir. İncelenen evlerin giriş kapıları; ahşap, çift kapı kanatlı ve düz lentolu olarak yapılmıştır. Evlerin dört adedinde giriş kapıları caddeye açılmaktadır[14]. İki evin giriş kapısı[15] ise bahçeden sağlanmaktadır. Kapı üzerinde pencere uygulaması üç evde yapılmıştır. Emine Turfanda ve Mahir Aydoğan ve Müşterekleri Evi' nin giriş kapısı üzerinde oval, Bekir Sıtkı Arpacı Evi girişinde ise yonca yaprağı formunda pencere yer alır. Bu pencereler maden süsleme sanatının cepheye yansımasıdır. Benzer örneklerini Anadolu'nun farklı yöresinde görmek mümkündür. Erzurum (Çınar, 2012, ss.374-375), Sivas (Kılcı ve Urak, 2021, s. 380), Kayseri (Tali, 2005, s. 62), Çorum (Dursun, 2017, s. 6) gibi geleneksel evlerin yaşatıldığı yerler ile benzerlik göstermektedir.

Çıkma (Cumba) ve Saçaklar

Geleneksel Türk Evi'nin cephe düzeninde çıkma ve saçaklar, cephe mimarisinin en etkili unsurlarının başında gelmektedir. Bu mimari unsurlar odaların evin ana yapısından ileri doğru uzatılıp genişletmesinin yanı sıra iç mekânda da ferahlık, aydınlatma, sokağa veya caddeye açılma gibi olanaklar sunmaktadır. Cepheyi hareketlendiren çıkma ve saçak, cephenin doluluğu ve boşluğu arasında denge unsuru olması bakımından önemlidir (Göğebakan, 2015, ss. 52-53).

Cumba olarak da ifade edilen çıkmalar, evin cephesini hem mimari varlığıyla hem de çiçek gibi eklemelerle süslemesi önem arz etmektedir. Eve hem işlerliği bakımından hem de estetik yönden destekleyen saçaklar, ileri doğru uzatılarak çatıdan akan suyun, yapının beden duvarlarına zarar vermesini önlemektedir.

Çalışmada yer alan evlerin çıkmalı ve ileriye doğru uzayan saçakları vardır. Çıkmalar yapıların sokak cephesinde yer alır. Ahşap, dilimli kirişler üzerine oturan çıkmalarda odanın genişliğine göre pencere sayısı değişmektedir. Ayten Taner-Hacer Nurten Burnaka Evi, Bekir Sıtkı Arpacı Evi, Emine Turfanda Evi, Mahir Aydoğan ve Müşterekleri Evi, Müşerrref Arpacı Evi örneklerinde çıkma üzerinde üç pencere açılmıştır. Hatice ve Perihan Arpacı Evi'nde ise iki pencere açılmıştır. Evlerdeki çıkmaların sokak cephesinde verilmesiyle farklı ölçüde alanlara oturan bu evlerin, sokak boyunca düzgün bir sıra ile yansıtılması sağlanmıştır.

[14] Bekir Sıtlı Arpacı Evi, Emine Turfanda Evi, Mahir Aydoğan ve Müşterekleri Evi, Hatice ve Perihan Arpacı Evi.
[15] Ayten Taner-Hacer Nurten Burnaka Evi, Müşerrref Arpacı Evi

Battalgazi'de bulunan bu evlerin çıkma özelliğini Malatya'nın geleneksel evlerinde de görmek mümkündür (Şahin ve Çetintürk, 2019, ss. 6538-6539; Şahin ve Eroğlu, 2020, s. 726). Genellikle iki katlı olarak yapılan ve ikinci katın birinci kata göre dışarıya taşırılarak yapılması, bu katta cumbanın yer aldığı ev örneklerini Anadolu'nun farklı yörelerinde de uygulandığı görülmektedir. Kayseri (Tali, 2005, s. 64), Safranbolu (Ak, 2019, s. 112), Muğla- Köyceğiz (Yurdugüzel, 2012, s. 4) gibi örnekler verilebilir.

Pencereler

Geleneksel Türk evlerinin karakteristik özelliklerinden biri olan pencere sayılarının zemin ve birinci katta farklılık göstermesi (Sayan, 2009, s. 179) çalışmaya konu olan evlerde de görülmektedir. Zemin katlarda pencere sayısı birinci katlara göre daha az sayıda açılmıştır.

Cephelerde yaşam odaları ve çıkma üzerinde açılan pencere formları, genellikle benzer özellik göstermektedir. Zemin katlarda dikdörtgen formun da birinci katlarda ise yuvarlak kemer uygulaması görülmektedir. Emine Turfanda Evi'nde zemin katta, çıkmanın alt kısmında basık kemerli pencere farklılık göstermektedir. Evlerin pencerelerinde farklı bir diğer uygulama ise dikdörtgen formlu pencerelerin etrafında iç içe yuvarlak kemerlerle hareketlilik kazandırılmış olmasıdır. Bu uygulama Bekir Sıtkı Arpacı, Müşerrref Arpacı, Hatice ve Perihan Arpacı evlerinde görülmektedir. Bekir Sıtkı Arpacı Evi, zemin kat pencerelerinde iç içe yuvarlak kemerin yanı sıra bu kemerlerin dış kısmında yarım yuvarlak kemer dilimli olarak işlenmiştir.

Malzeme

Geleneksel Malatya evinde cephelerde kullanılan temel yapı malzemesi olarak üç farklı malzeme çeşidi görülmektedir. Bunlar; taş, ahşap ve kerpiçtir (Şahin ve Çetintürk, 2019, s. 6532). Çalışmada ele alınan evlerin cephesinde de bu üç farklı malzeme kullanılmıştır. Cephelerde subasma seviyesine kadar olan kısımlarda ya bir ya da iki sıra taş döşenmiştir. Bu kısımların üzeri kerpiç malzemeyle kapatılmıştır. Yapıların beden duvarlarında kerpiç malzeme kullanılmıştır. Cephelerde dikkat çeken malzeme ahşaptır. Kapı ve pencere kanatlarında, kirişlerde, katları birbirinden ayıran silmelerde, çıkmaları sınırlayan sütunceler ve silmelerde, balkon korkulukları gibi birçok yerde ahşap görülmektedir. Cephelerde dikkat çeken bir diğer malzeme ise metal malzemedir. Özellikler giriş kapısının üzerine açılan pencerelerde geometrik şekillerle işlenmiş korkuluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Süsleme

Anadolu Türk Evi mimarisinin geneline bakıldığında dışta süslemeye pek rastlanmaz. Ekonomik zenginliği yansıtan gösteriş ve süslemeden kaçınılmıştır (Sayan, 2009, s. 181). Çalışmaya konu olan Battalgazi evlerinde de cephelerde süsleme uygulanmamıştır.

Bazı evlerin [16] pencere kenarlarına iç içe kemerler yapılarak cepheye hareketlilik kazandırılmıştır. Cephelerde dikkat çeken bir diğer süsleme ise metal korkulukların geometrik şekillerle işlenmesidir. Giriş kapısı üzerine açılan pencereler üzerine yerleştirilen bu korkuluklar, Bekir Sıtkı Arpacı, Emine Turfanda, Mahir Aydoğan ve Müşterekleri evinde yer almaktadır.

Cephelerdeki ahşap malzeme hem taşıyıcı hem de süsleme unsuru olmasıyla önem taşır. Çıkmaları taşıyan ahşap kirişler; dilimli olmalarıyla süsleme unsuru olmalarını, çıkmayı taşımasıyla da ahşabın taşıyıcı özelliğini vurgulamaktadır. Ayrıca ahşap, cephelerde katları birbirinden ayıran silme şeklinde, çıkmanın her iki yanına sütünce şeklinde işlenmeleriyle de cepheyi süslemektedir.

[16] Bekir Sıtkı Arpacı Evi, Müşerref Arpacı Evi, Hatice ve Perihan Arpacı Evi.

Sonuç

Eski Malatya olarak bilinen Battalgazi, tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Özelliklede ticaret yolu üzerinde bulunmasıyla da stratejik önemini hep korumuştur. Bu özelliklerinden dolayı birçok kültürel mirası bünyesinde bulunduran Battalgazi, Cumhuriyetle birlikte önemini koruyarak yeni yapılanmanın görüldüğü Malatya'nın ilçelerinden biri konumundadır. Özgünlüğünü koruyarak yeniden inşa edilen yapıların başında evler gelmektedir. Çalışmaya konu olan evler, Cumhuriyet döneminde inşa edilmiş yapılardır. Bu yapıların cephe özellikleri üzerinde durularak bu dönem de Türk Evi cephe özelliklerinin devam ettiği vurgulanmıştır.

Saray Mahallesi Sinema Caddesi'nde bulunan bu altı evin tarihi süreç içerisinde özgün değerleriyle günümüze kadar gelebilmiş olması ve bir mahalleyi temsil etmesi bakımından çalışılmaya değer görülmüştür. Ayrıca evlerin hem yapı hem teknik, hemde cephe düzenleri bozulmadan günümüze kadar gelmiş olmaları ve Geleneksek Malatya evleri hakkında açıklayıcı cephe özellikleri sunmaları bakımından önem arz etmektedir.

İncelenen evlerin cephe özelliklerinin sade olması, iki katlı cephelerden ikinci katın ileri doğru taşırılması ve bu katta cumbaya yer verilmesi Anadolu'nun farklı yörelerinde inşa edilmiş evlerin cepheleri ile benzerdir. Erzurum, Kayseri, Sivas, Muğla, Çorum, Niğde, Bitlis, Elazığ gibi geleneksel mimarinin yaşatıldığı yörelerde benzer cephe özellikleri görülmektedir.

Makalede tanıtılan evlerin, Anadolu'nun kültür temsilcisi olan ve 19. yüzyıl Osmanlı konut mimarisi araştırmaları adına önemli bir yapı grubu olmaları adına değerlidirler. İnşa edildiği dönemin cephe mimarisini sunarak sosyal, kültürel, ekonomik, estetik vb. kültürel öğelere yönelik bilgiler sunmaktadırlar. Bu yapıların, hızla gelişen dünyada değerlerinin korunması, geleceğe kazandırılması sanat tarihi bakımından önem arz etmektedir.

Kaynakça

Ak, C. N. (2019). *Safranbolu, Bağlarbaşı Mahallesi'ndeki konut mimarisinin incelenmesi*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Akın, B. (2015). Ayvalık Evleri'nin cephe karakterinin oluşumuna etki eden faktörlerin değerlendirilmesi. *Sanat Tarihi Dergisi, 24(2)* ,121-138. https://doi.org/10.29135/std.273892

Akın, N. (1995). Ev. *TDV İslam Ansiklopedisi, 11,* 507-512.

Arslan, Ö. (2006). *Battalgazi ilçesinin (Malatya) beşerî ve ekonomik coğrafyası*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aytaç, İ. (2003). Malatya-Mimari. *TDV İslam Ansiklopedisi, 27,* 474-477.

Cansever, T. (1999). Osmanlı Evi. *Osmanlı Ansiklopedisi, 10,* 440-449.

Çınar, S. (2012). Cephe bezemeleri ile öne çıkan bir grup Erzurum Evi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 5(22), 367-390.

Demir, E. (2002). Malatya şehrinde yerleşmenin evrimi. *Türk Coğrafya Dergisi, 38,* 19-57.

Demirbağ, U. (2018). Çankırı geleneksel konutlarının mimari bezemeleri. *Asos Jasss Dergisi, 69,* 269 – 287.

Dursun, N. (2017). Tarihi Çorum evlerinin alçı süslemeleri. *Karadeniz Araştırmaları, 14(55),* 1-16. https://dergipark.org.tr/tr/pub/tcd/issue/21243/227919

Eldem, S. H. (1984). *Türk Evi I*. Taç Vakfı Yayınları.

Eskici, B. (2013). *Malatya Türk-İslam dönemi mimari eserleri I, Battalgazi (Eski Malatya)*. Kitaplığı Yayınları.

Göğebakan, G. (2003). Malatya. *TDV İslam Ansiklopedisi*, *27*, 468-471.

Göğebakan, Y. (2015). Karakteristik bir değer olan geleneksel Türk Evi'nin oluşumunu belirleyen unsurlar ve bu unsurların genel özellikleri. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, *1(1)*, 41-55. https://doi.org/10.22252/ijca.105015

Karpuz, H. (1997). *Türk sivil mimarisi*. Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü.

Karpuz, H. (1999). Türk Evi, Osmanlı Evi. *Osmanlı Ansiklopedisi*, *10*, 450-456.

Kazancı, M. (2014). Malatya'nın tarihçesi. *Malatya Kültür Envanteri*, T.C. Malatya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 8-31.

Kılcı, G. & Urak Z. G. (2021). Sivas geleneksel konut mimarisinin özellikleri ve korunması sorunları. *Mimarlık ve Yaşam Dergisi*, *6(2)*, 371-392.

Kuban, D. (1975). Türk ev geleneği üzerine gözlemler. *Sanat Tarihimizin Sorunları*, 192-211.

Kuban, D. (1996). Ev üzerine felsefe kırıntıları. *Tarihten Günümüze Anadolu'da Kent ve Yerleşme İstanbul Habitat II*.

Kuban, D. (1996). *Türk hayatlı evi*. Eren Yayıncılık.

Kuban, D. (2004). *Çağlar boyunca Türkiye sanatının anahatları*. Yapı Kredi Yayınları.

Kuban, D. (2020). *Türk ahşap konut mimarisi (17.- 19. Yüzyıllar)*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Malatya kültür envanteri (2014). T.C. Malatya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Haz. Komisyon tarafından hazırlanmıştır.

Perker, Z. S. (2012). Geleneksel Cumalıkızık konutlarında cephe özellikleri ve günümüzdeki durum. *6. Ulusal Çatı ve Cephe Sempozyumu*, 12-13 Nisan 2012, Bursa, 1-10.

Sayan, Y. (2009). *Sivrihisar evleri*. Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.

Sayan, Y. & Öztürk Ş. (2001). *Bitlis evleri*. T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Şahin, M. & Eroğlu, B. (2020). Malatya geleneksel konutları ve dokusu üzerine bir yaklaşım: Yakınca evleri. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, Özel Sayı, 713-729.

Şahin, Y. D. & Çetintürk, E. N. (2019). Geleneksel Malatya evlerinin cephe özellikleri ve tipolojisinin geleneksel Türk evi ölçeğinde incelenmesi. *Social Sciences Studies Journal*, *50*, 6528-6541.

Tali, Ş. (2005). Geleneksel Kayseri evlerinde süsleme. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *6(2)*, 61-85.

Tanoğlu, A. (1959). Türkiye'de nüfus dağılımı. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, *10*, 1-15.

Yurdugüzel, O. T. (2012). Geleneksel cephe özellikleri: Köyceğiz Örneği. *6. Ulusal Çatı ve Cephe Sempozyumu*, 12-13 Nisan 2012, Bursa, 1-9.

Yünkül, A. (2008). Elazığ'da Abid Ağa Konağı. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *13(1)*, 247-258.